

AHKÂM DEFTERLERİNE GÖRE URFA'DA SADÂT-I KİRÂM (1740-1820)

Doç. Dr. Mehmet Emin ÜNER*

Öz

Makalemizin temel konusunu Urfa'da ikamet eden Sadât-ı Kiram zümresinden merkeze yansıyan şikâyetleri oluşturmaktadır. Bu şikâyetlerin başında vergi şikâyetleri gelmektedir. Vergi konusundaki şikâyetleri de çok çeşitlidir. Vergi meselesinde Sadât-ı Kiram'ın en çok muzdarip olduğu konu ehl-i örfün muaf oldukları vergi türlerini kendilerinden talep etmeleridir. Ayrıca yaşadıkları köy ya da şehir halkı tarafından vergiye ortak yapılmak istenmiştir. Sadât-ı Kiram'ın vergi ile ilgili şikâyetlerden sonra, en çok şikâyet eşkıyalık sonucunda meydana gelen katl, gasp, talan ve soygun gibi olaylar karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca gündelik hayatta karşılaştıkları daha başka problemler yüzünden de merkeze şikâyete gittikleri ya da arzuhal gönderdikleri de olmuştur. Bu şikâyetlerden Urfa'daki Sadât-ı Kiram'ın içlerinden tumar, zeamet sahibi olanları ve alaybeyi gibi görevlerde de bulduklarını öğreniyoruz. Genel olarak bakıldığında, Sadât-ı Kiram'ın devletin kendilerine tanıdığı imtiyazlar ve halk içindeki saygınlıklarına rağmen, yerel yöneticiler tarafından özellikle vergi konularında taciz edildikleri görülmüştür. Ayrıca aynı mahalli paylaşımlar da zaman zaman bu saygınlıklarına riayet etmedikleri müşahede edilmiştir. Bütün bunlar makalede örnekleriyle ortaya konulmuştur.

Anahtar kelimeler: Seyyid, Şerif, Urfa, Ahkâm Defterleri.

Sadât-ı Kiram In Urfa According To Ahkâm Registers (1740-1820)

Abstract

The main subject of the article is the complaints reflected from the Sadât-ı Kiram group residing in Urfa to the center. Tax complaints are the most important of these complaints. Tax complaints are also very varied. In the tax issue, the subject that Sadât-ı Kiram suffers most is that the people of the custom ask for the tax types they are exempted from. In addition, they were asked to be made tax partners by the village or city people. After the tax-related complaints of Sadât-ı Kiram, the most common complaints are massacre, extortion, plunder and robbery. They also complained to the center because of other problems

* Harran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

they face in daily life, or they had to send desire. From these complaints, we learn that Sadât-ı Kirâm in Urfa also performed duties such as timar or zeamet owners and alaybegs. Generally speaking, despite the privileges and dignity that the state gave them, they were harassed by local authorities, especially in tax matters. In addition, it was observed from time to time that those who share the same locality do not comply with their dignity. All these are presented in the article with examples.

Keywords: Seyyid, Sheriff, Urfa, Ahkâm Registers.

Gündelik hayatta daha çok bir saygı ifadesiyle “Sadât-ı Kirâm”, peygamberi çağrışım yapan “Evlâd-ı resul” olarak anılan “seyyid” ve “şerif”lerin İslâm toplumlarında hep özel bir yeri olmuştur. Urfa’da da aynı şekilde toplumun özel bir katmanını oluşturmuşlardır. Kaynaklar incelendiğinde onların Urfa’da toplum içinde belli bir varlıklarının olduğuna işaret etmekte ve haklarında müstakil bir çalışma yapmayı hak etmektedirler. Bu makalede Osmanlı Devleti zamanında Urfa’daki Sadât-ı Kirâm ele alınacaktır. Burada kullanacağımız temel kaynak Rakka Ahkâm Defterleri olacaktır. Dolayısıyla makale bu defterlerde geçen olaylarla aynı zamanda belli bir zaman dilimi ile sınırlı tutulacaktır. Onun için kaynaklarımız hakkında kısaca bilgi vermek okuyucu açısından yararlı olacaktır.

Osmanlı Divân-ı Hümâyûn’undan çıkan kararların kaydedildiği defterlere Mühimme Defterleri adı verilirdi. 1649 yılına kadar Divân-ı Hümâyû’ndan çıkan bütün kararlar padişahın onayından sonra bu defterlere kaydedilirdi.¹ Bu tarihten itibaren Mühimme Defterleri’nin yanında yeni bir defter serisi, Şikâyet Defterleri tutulmaya başlandı. Devlet işleyişiyle ilgili kararlar yine eskisi gibi Mühimme Defterleri’ne kaydedilirken, şahısları ilgilendiren davalara taalluk eden ferman, berat ve buna benzer kayıtlar bu yeni defterlere, Şikâyet Defterleri’ne kaydedilmeye başlandı. Ancak bu defterler de Mühimme Defterleri’nin hazırlandığı Beylikçi Kalemî tarafından hazırlanıyordu ve ebat, tür ve kayıtların tutulma düzeni bakımından Mühimme Defterleri ile aynı idiler; tek ayırt edici özellikleri içerikleri idi.² Bu defterlere kaydedilen hükümlerde bölgeler arasında bir ayırım yapılmamış, farklı eyaletlerden gelen olaylar aynı deftere kaydedilmiştir. XVIII. yüzyılda Divan’a gelen şikâyetlerin artması ve bunlara daha pratik bir çözüm yolu bulunması için, eyaletlerden gelen davalar ayrı ayrı defterlere kaydedilmiş ve bu defterlere de hükmün çoğul olan “Ahkâm Defterleri” adı verilmiştir. Bu defterlerin tutulmasına titizlik gösterilmiş ve sürekli bir müracaat kaynağı olmuştur. Eskiden meydana gelmiş bir olay söz konusu olduğu zaman bu defterlere bakılır, ona göre işlem yapılırdı.³ Ahkâm Defterleri de Şer’iye Sicilleri gibi, yerel tarih açısından çok büyük öneme sahiptirler. Bu defterlerde ait olduğu bölgenin sosyal, ekonomik durumunu

¹ Mübahat Küçüköğlü, “Mühimme Defteri”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 31, İstanbul 2006, s. 520.

² Nahide Şimşir, “Ahkâm Defterleri’nin Tarihi Kıymeti ve 107 No’lu Anadolu Ahkâm Defteri’ndeki İzmir İle İlgili Hükümler”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Sayı: 9, İzmir 1994, s. 359.

³ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Cilt: 1, İstanbul 1993, s. 30.

ortaya koyduğu gibi, idarecilerle halk yahut idarecilerin kendi aralarındaki problemleri ortaya koymada ve anlamada önemli kaynaklardır.⁴

Bu defterlerde geçen olaylar, mahallinde yani kadı tarafından çözüme kavuşturulamayıp İstanbul'a intikal eden davalar oluşturmaktadır. Davalarda gerçek isimler geçse de hangi aileye mensup olduğu açık değildir. Ayrıca makede herhangi bir şecereye de yer verilmemiştir. Burada takip edeceğimiz yol yukarıda verdiğimiz kaynakların kapsadığı zaman diliminde Urfa'da yaşayan Sadât-ı Kirâm'ın statülerini, muafiyetlerini, devletle olan ilişkilerini, toplum içindeki yeri, toplumun onlara bakışını ama en çok da merkeze yansıyan şikâyetlerini ele alacağız.

Seyyidler ve Şerifler yerine daha çok "Sadât-ı Kirâm" ifadesini tercih ettim. Zira seyyidin çoğulu "sadât"ın, soyu temizler ve şerefli anlama gelen "kirâm" ile güzel bir terkip oluşturmaktadır. Yine gündelik hayatta bu zümre için halkın en çok kullandığı *Sadât-ı Kirâm* ifadesidir. Ayrıca bu çalışmada kullandığım kaynakların dilinden gelen bir aşinalığın da payı vardır. Çünkü seyyid ve şeriflerle ilgili hükümler hep "Sadât-ı Kirâm"dan diye başlıyor. Yine tarih boyunca seyyid ve şerif zaman zaman birbirlerinin yerine kullanıldığını da göz önünde bulundurarak "Sadât-ı Kirâm" kavramı hem seyyidleri hem de şerifleri kapsamaktadır.

1. İslam Toplularında Sadât-ı Kirâm'ın Sahip Oldukları İmtiyazlar

İslam toplumlarında Sadât-ı Kirâm'ın işlerini görmek üzere Nakibüleşraflik müessesesi kurulmuştu. Osmanlı Devleti de bu müesseseyi benimsemiş ve daha Yıldırım Bayezid zamanında faal hale getirmiş ve Osmanlı Devleti'nin yıkılışına kadar da devam etmiştir.⁵

Nakibüleşraflik makamı, Sadât-ı Kirâm'ın işlerine bakar, neseplerini kayıt altında tutar, doğum, ölümlerini deftere kaydeder, onların toplum nezdinde küçük düşürücü hallere düşmekten alıkoyar, yine kendilerine uygun olmayan mesleklerde çalışmalarına müsaade etmezdi. Haklarını korur, ganimetten hisselerine düşeni dağıtır, kadınların dengi olmayanlarla evlenmelerine engel olurlardı.⁶ En önemli ve zor görevleri ise sahte seyyidleri tespit ederek hüccetlerini iptal etmektir. Sadât-ı Kirâm'ın elindeki hüccete Siyadet Hücceti denilirdi.⁷ Nakibüleşraflik müessesinin İstanbul dışında eyalet, sancak ve ka-

⁴ Feridun Emecen, "Osmanlı Divanının Ana Defter Serileri: Ahkâm-ı Mirî, Ahkâm-ı Kuyûd-ı Mühimme ve Ahkâm-ı Şikâyet", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 5, İstanbul 2005, s. 125.

⁵ Murat Sarıcık, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Nakibü'l-Eşraflik Müessesesi*, Ankara 2003, s. 49.

⁶ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Cilt: 2, İstanbul 1983, s. 647.

⁷ Arapça, Farsça ve Türkçe Siyadet Hücceti örnekleri için bakınız, Murat Sarıcık, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Nakibü'l-Eşraflik Müessesesi*, Ankara 2003, s. 66-77; Siyadet hüccetleri iki nüsha olarak düzenlenirdi. Düzenlenen Siyadet Hücceti siyadeti ispatlayan seyyide verilir ve hüccet sadât defterine kaydedilirdi. Seyyidlerin şecere tespitleri yapıldıktan sonra isimleri, siyadet veya şerafet silsileleri, çocukları, ahval, ahlâk ve adresleri "Nakibüleşraf Defteri" denilen kayıt defterlerine yazılır ve hüccetlerinin sonunda diğer bütün belgelerde olduğu gibi, hüccetin verildiği tarih, gün, ay, yıl yazılarak, şuhudü'l-halde "seyyidlik davasına" şahidlik eden ve aynı zamanda seyyidlerle ilgili bilirkişi vazifesi gören seyyid ve şeriflerin isimleri, baba adları ve adresleri de belirtilirdi. Ayhan Işık, "Nakibüleşraflik Müessesinin Tarihi Serüveni", *Din ve Hayat Dergisi*, Sayı: 23, İstanbul 2014, s. 63.

zalarda nakibüleşraf kaymakamları denilen elemanları vardı. Merkezde Naki-büleşraflık makamı tarafından yerine getirilen görevler taşrada kaymakamlar tarafından yerine getirilirdi.⁸

Kullanacağımız kaynaklardan derlediğimiz olaylarda sık sık karşımıza çıkacağından Sadât-ı Kirâm'ın sahip oldukları imtiyazları da kısaca belirtmekte fayda vardır.

İslam toplumunda Sadât-ı Kirâm daima birçok imtiyazlara sahip olmuştur. Bunların bilinen tarihi sürecini girmeyeceğiz, ancak ilk imtiyazın ne zaman ve kimin tarafından verildiğini de belirtmeden geçemeyeceğiz. Kaynaklar Sadât-ı Kirâm'a ilk imtiyazın Halife Hazreti Ömer zamanında verildiğini gösteriyor. Hazreti Ömer halife olduğu dönemde Bedir Savaşı'na katılanların çocuklarına ikişer bin dirhem tahsis ederken, Hazreti Hasan ile Hazreti Hüseyin'e beşer bin dirhem tahsis etmiştir. Bu durum Sadât-ı Kirâm'a verilen imtiyazların ilki olmuş ve temelini oluşturmuştur.⁹

Osmanlı Devleti zamanında da Sadât-ı Kirâm birçok imtiyazlara sahipti. Aşağıdaki olaylarda da görüleceği üzere bu imtiyazlar Sadât-ı Kirâm ile mahalli yöneticileri ve reyayı zaman zaman karşı karşıya getirmesine sebep de olmaktaydı. Bu imtiyazların başında iktisadi imtiyazlar gelmekteydi, bunu askerlikten muafiyet, hukuki imtiyazlar ve kılık-kıyafet konusunda kendilerine tanınan imtiyazlar takip etmekteydi. Ancak bunlar hakkında çok kısa bilgi vermekle yetineceğiz.

Sadât-ı Kirâm'a tanınan imtiyazlar denince ilk akla gelen ekonomik imtiyazlardır. Bunlar tarih boyunca neseplerine hürmeten hiçbir zaman mağdur edilmemişlerdir. Osmanlı Devleti zamanında da aynı durum devam etmiş, ihtiyaç sahibi olan Sadât-ı Kirâm'a gerektiği zaman devlet onlara maaş bağlamış, vakıflardan yararlandırmıştır.¹⁰ Sadât-ı Kirâm fakir de olsa kendilerine zekât verilmezdi, ancak ganimetlerden kendilerine hisse ayrılırdı ve daha değişik şekillerde maddi destek sağlanırdı. Sadât-ı Kirâm'a tanınan ekonomik imtiyazlar içinde vergi muafiyeti dikkati çekmektedir. Osmanlı Devleti devrinde Sadât-ı Kirâm için vergi muafiyeti I. Murad zamanında uygulanmaya başlamıştır. Daha sonraki tarihlerde tahrir defterlerinde ve kanunnamelerde Sadât-ı Kirâm'ın bütün avâız-ı divâniye ve tekâlif-i örfiyeden muaf olduklarına dair kayıtlar bulunmaktadır.¹¹ Bu durumda Osmanlı toplum tasnifine göre Sadât-ı Kirâm'ın askeri sınıf sayıldığı sonucu da çıkmaktadır.

Sadât-ı Kirâm'a tanınan imtiyazlardan biri de hukuk alanında idi. Ancak bu, ekonomik alandaki muafiyetler ve imtiyazlar gibi çok geniş çaplı olmadığı anlaşılıyor. Zira İslâm hukukunda hiçbir fert, sınıf ya da gruba diğer fertlere

⁸ Mehmet İpşirli, "Klasik Dönem Osmanlı Devlet Teşkilatı", *Osmanlı Devleti Tarihi*, Cilt: 1, İstanbul 1999, s. 271.

⁹ Mustafa Sabri Küçükaşçı, "Seyyid", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 37, İstanbul 2009, s. 40.

¹⁰ Zeynel Özlü, "Osmanlı Devleti'nin Hz. Ali Ahfadı (Şerifler) İle İlgili Uygulamalarına Dair Bir Değerlendirme", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı: 61, Ankara 2012, s. 258.

¹¹ Rüya Kılıç, *Osmanlı Devletinde Seyyid ve Şerifler (XIV. - XVI. Yüzyıllar)*, Hacettepe Üniversitesi Tarih Anabilim, Doktora Tezi, Ankara 2000, s. 123 vd.

karşı herhangi bir ayrıcalık tanınmamıştır. Aksine İslâm hukuku herkesi dini ve hukuki sorumluluklar karşısında eşit saymıştır. Yani ırk ve sınıf ayrılığı, zengin ya da fakir olmak gibi değerler şeriat önünde bir anlam ifade etmez. Bu durumun Sadât-ı Kirâm içinde geçerli olduğu bilinmektedir. Geriye yargılama safhasında bazı imtiyazların olduğu kalmaktadır. Sadât-ı Kirâm kanun ve adetlere aykırı bir davranışta bulunduğu zaman olay İstanbul'da yaşanmışsa nakibüleşraf eyalet, sancak ya da kazada ise nakibüleşraf kaymakamları tarafından ceza verilir. Bütün mahkemelerde davacılar arasında Sadât-ı Kirâm bulunduğu takdirde bunların davalarına diğerlerinden önce bakılırdı.¹² Osmanlı Devleti'nde Sadât-ı Kirâm kanunlara karşı eşit ancak yargılama ve cezalandırma safhasında toplum içindeki saygınlıklarının zedelenmemeleri için hassasiyet gösterilmiştir. Ancak Sadât-ı Kirâm'a gösterilen hürmet ve saygı onların suç ya da kabahatlerini göz ardı edilmesine sebep olmamıştır.¹³

Osmanlı Devleti'nde toplumun birçok grubu yerine getirdikleri çeşitli hizmetler karşılığında askerlikten muaf tutulmuştu. Bunlar, padişah beratıyla göreve atanan müezzin, imam, müderris, vakıf görevlileri, İstanbul'da doğmuş olanlar ve daha başkaları. Sadât-ı Kirâm da askerlikten muaf olan gruplar arasında yer alıyordu.¹⁴

Son olarak Sadât-ı Kirâm'ın kılık-kıyafet ve kullandıkları renkten de bahsedip asıl konuya geçeceğim. İslâm dünyasında erken dönemden itibaren Sadât-ı Kirâm'a özel renkler kıyafet kullanma kuralı getirilmiştir. Bu, onların toplum içinde öne çıkmaları ve gündelik hayatta saygısızlıklarla karşılaşmalarını içindi. Osmanlı Devleti zamanında Sadât-ı Kirâm yeşil sarık sarma onların alameti sayılmıştır. Sadât-ı Kirâm'a "emir" denildiğinden bu yeşil renk sarığa emirlik sarığı ve siyâdet alameti adı verilmiştir. Sadât-ı Kirâm'dan olan kadınlar da başlarına yeşil alamet takarlardı. Bu onlar için aynı zamanda bir zorunluluktur.¹⁵

2. Merkeze Yansıyan Davalar

Genel olarak Sadât-ı Kirâm hakkında kısa bilgi verdikten sonra şimdi Urfa merkez ve kırsal kesimde ikamet eden Sadât-ı Kirâm'a geçebiliriz. Burada Sadât-ı Kirâm'ın statülerini, vergilerini, muafiyetlerini, devletle olan ilişkilerini, toplum içindeki yeri, toplumun onlara bakışı vesaire durumlarını kaynaklarımızın elverdiği ölçüde vermeye çalışacağız. Bu konuda Rakka Ahkâm Defterleri'nde Urfa'daki Sadât-ı Kirâm ile ilgili çok sayıda hüküm tespit ettik. Bu hükümlerin çoğu vergi konuları ile ilgilidir. Biz de Sadât-ı Kirâm'dan merkeze yansıyan vergi konularını içeren olaylar ile başlayalım.

Yukarıda Sadât-ı Kirâm'ın raiyyet rüsumu, tekalif-i örfiye ve avarız türü vergilerden muaf olduklarını belirtmiştik. Sadât-ı Kirâm'ın en önemli ayrıcalıkları vergi muafiyeti idi. Ancak bu vergi muafiyeti Sadât-ı Kirâm'ı bir taraftan

¹² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı*, Ankara 1988, s. 168.

¹³ Zeynel Özlü, "Osmanlı Devleti'nin Hz. Ali Ahfadı (Şerifler) İle İlgili Uygulamalarına Dair Bir Değerlendirme", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, Sayı: 61, Ankara 2012, s. 236.

¹⁴ Murat Sarıçık, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Nakibü'l-Eşraflık Müessesesi*, Ankara 2003, s. 105.

¹⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı*, Ankara 1988, s. 163.

yerel yöneticiler diğer taraftan da reaya yani halk ile karşı karşıya getirdiği de oluyordu. Onlar devletin kendilerine tanıdığı bu vergi muafiyetini sonuna kadar kullanmaya çalışıyorlardı. Diğer taraftan vergi gelirleri azalan yöneticiler bu muafiyetlerini sınırlandırmak için çabalıyorlardı. Aşağıda bu durumla ilgili örnek davalar verilmiştir.

Urfa kazasına bağlı Mutbakçı Köyü'nde ikamet eden ve neseplerinin sahih olduğuna dair ellerinde belgeleri bulunan Seyyid Resul ve kardeşi Seyyid Mahmud'dan hem raiyyet rüsumu hem de tekâlif-i şakka adlı vergiler talep edilmektedir. Bunun üzerine bunlar 1742 tarihinde İstanbul'a kadar gidip şikayete bulunuyorlar. Bununla ilgili olarak kadıya yazılan hükümde bunların neseplerin sahih olduklarına dair Nakibüleşraf'dan aldıkları belgeleri olduğu, bunların bu tür vergilerden muaf olduklarını dolayısıyla adı geçen verginin alınmaması gerektiği yazılmıştır.¹⁶

1780 tarihli bir hükümde ise Ruha'nın Kantara Köyü'nde ikamet eden Sâdât-ı Kirâm'dan Seyyid Mehmed, Seyyid Ali, Seyyid Hasan, Seyyid Veli, Seyyid Ramazan, Seyyid Hasan ve Seyyid Mustafa köyün zabiti tarafından raiyyet rüsumu vermeye zorlanmış ve diğer yerel yöneticiler tarafından kendilerinden tekâlif-i şakka talep edilmiştir. Olay mahalli mahkeme tarafından çözülmediği için ilgili kişiler İstanbul'a gidip ellerinde neseplerinin sahih olduğuna dair belgelerinin olmalarına rağmen kendileri vergi talep etmek suretiyle mağdur edildiklerini beyan etmişlerdir. Merkezden kadıya yazılan hükümde ise bu durumun kanunsuz olduğunu ve düzeltilmesi gerektiği bildirilmiştir.¹⁷

Sadât-ı Kirâm'ın halk arasında bir saygınlığı olduğu bilinmektedir. Ancak vergi konusunda zaman zaman karşı karşıya geldikleri de olmuştur. Özellikle XVIII. yüzyıl gibi bir dönemde fetihlerin çoktan durmuş olması, cephelelerde artık zafer haberleri yerine mağlubiyet haberlerinin geldiği bir sırada vergilerin de ağırlaştığı görülüyor. Bu durum reayayı zorlamaya başlayınca, onlarda vergi yüklerini hafifletmek için, Sadât-ı Kirâm'ın muaf olduğu vergilere ortak etmeye, onların kendileriyle hisse vermeye zorlamışlardır. Bununla ilgili Ruha kadısına yazılan 1742 tarihli bir belgede Sâdât-ı Kirâm'dan Seyyid Halil bin Osman Halil oğlu Seyyid Mustafa ve Seyyid Hasan, Seyyid Ali ve Halil'in kardeşi oğlu Seyyid İbrahim ve ismi yazılmayan daha birçok kişi İstanbul'a giderek Sâdât-ı Kirâm'dan olmalarına rağmen kaza ahalisinin kendilerinden vergiye ortak olmalarını istediklerini bildirmişlerdir. Bunun üzerine kadıya yazılan hükümde ellerinde bu konu ile ilgili bulunan fetva ve hüccetlere itibar edilmesini ve haklarının korunması istenmiştir.¹⁸

Sâdât-ı Kirâm'dan Seyyid Mehmed ve Seyyid Hacı Murtaza vergi konusunda mahallinde çözüm bulamayanlar arasındaydılar. Onlar da 1761 tarihinde İstanbul'un yolunu tutmuştu. Bunlardan sadece bir değil birkaç çeşit vergi talep ediliyordu. Avarız, imdad-ı hazeriye, tekâlif-i şakka, yaylak ve kışlak ver-

¹⁶ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Bab-ı Asaflı Divân-ı Hümayûn Sicilleri Cezâir ve Rakka Ahkâm Defterleri* (BOA, A.DVNS.AHK.CZRK.d.), Nr. 24, s. 12.

¹⁷ BOA, A.DVNS.AHK.CZRK.d., Nr. 25, s. 16.

¹⁸ BOA, A.DVNS.AHK.CZRK.d., Nr. 24, s. 4.

gileri. Oysa bunların Ruha kazası toprağında fiilen işledikleri arazileri yoktu. Yüz elli koyuna kadar olan hayvan sürülerinden de vergi alınmıyordu. Onun için merkez yine kadiya bunların vergi verecek durumda olmadıklarını ayrıca da muaf olduklarına dair hüküm yazılmıştır.¹⁹

1765 tarihinde İstanbul'a gelen Sâdât-ı Kirâm'dan Seyyid İbrahim, Seyyid Kasım, Seyyid Hamza, Seyyid Osman, Seyyid Halil ve Seyyid Ali'nin problemi de vergiydi, ancak bunların ki biraz daha farklı idi. Ruha kazasında fiilen işledikleri toprakları yok, zaten şimdiye kadar da vergi talep edilmemiş, ancak ahalden bazıları bunlardan ödedikleri vergiye onlara bir hisse yüklemeye çalışmış bununla da yetinmemişler koyunlarından dahi vergi almaya çalışmışlardır. Oysa Sâdât-ı Kirâm'ın beslediği koyun sayısı yüz elliyi geçmediği sürece vergiden muaf idiler. Merkezden kadiya yazılan hüküm de bunlar hatırlatılmıştır.²⁰

Yine vergi konusunda şikâyet için 1787 tarihinde İstanbul'a giden Sâdât-ı Kirâm'dan Seyyid Mehmed'in derdinin daha büyük olduğu görülüyor. Sahih nesepten olduğuna dair elinde belgesi olmasına rağmen, kasaba zabiti kendisinden resm-i raiyyet talep ediyor, ahali kendilerine tekabül eden vergiye ortak olmasını istiyor, mahalli yöneticiler de tekâlif-i şakka almaya çalışıyorlar. Olayın çözülmesi için merkezden direkt Ruha kadısına gelen şahsın bütün bu vergilerden muaf olduğuna dair hüküm yazılmıştır.²¹

1839'da İstanbul'a vergi şikayeti için giden Sâdât-ı Kirâm'dan ve Şeyh Bayram evladından Esseyyid Şeyh Mehmed, Esseyyid Şeyh Ahmed, Esseyyid Şeyh Enver ve Esseyyid Şeyh Ömer Sâdât-ı Kirâm'dan olmalarının yanında aynı zamanda halk arasında şeyh ailesi olarak da bilinmektedirler. Ancak 19. yüzyılda halkın ekonomik durumu ağırlaşmış, yerel yöneticilerin vergi toplama zorluk çektikleri anlaşılıyor. Bunlardan birçok vergi talep ediliyor. Kasaba zabiti resm-i raiyyeti, ehl-i örf denilen yerel yöneticiler tekâlif-i şakkayı, halk da üzerlerine tarh edilen vergiye ortak olmalarını talep ediyor. Merkezden "Ruha kazâsı naibine" yazılan hükümde adı geçen kişilerin Sâdât-ı Kirâm'dan olduklarına dair ellerinde belgelerinin olduğu dolayısıyla kendilerinden talep edilen bu tür vergilerden muaf oldukları hatırlatılıyor.²²

Vergi ile ilgili şikâyetlerden sonra, en çok şikâyet eşkıyalık sonucunda meydana gelen katl, gasp, talan ve soygun gibi olaylar karşımıza çıkmaktadır. Bölgedeki eşkıyalık olaylarından Sâdât-ı Kirâm da nasibini aldığı anlaşılıyor. Aşağıda bu olaylarla ilgili örnekler verilecektir.

Mallarını korumak adına kendilerine müdahale edildiğinde eşkıyanın bazen çok acımasız davrandığı, insanları katletmekten çekinmediğine dair belgelere yansıyan olayların sayısı bir hayli kabarıktır. Halkın diğer katmanlarına karşı yapılmış eşkıyalık olaylarını başka çalışmalara havale edip, sadece Sâdât-ı Kirâm'a karşı yapılan olaylardan örnekler vereceğiz. Seyyid Osman bir

¹⁹ BOA, A.DVNS.AHK.CZRK.d., Nr. 24, s. 168.

²⁰ BOA, A.DVNS.AHK.CZRK.d., Nr. 24, s. 209.

²¹ BOA, A.DVNS.AHK.CZRK.d., Nr. 25, s. 82.

²² BOA, A.DVNS.AHK.CZRK.d., Nr. 25, s. 162.

grup eşkıyanın zulmüne maruz kalmış, babası öldürülmüş, malları talan edilmiş, bostanları tahrip edilmiştir. Seyyid Osman muhtemelen olayı mahallinde şikayetlerini dile getirmiş, ancak çözüm bulamamış olmalı ki o da diğerleri gibi, 1745 yılında İstanbul'un yolunu tutmuş, davasına orada çözüm bulmaya çalışmıştır. O sırada başka bir görevle o taraflarda olan Sadrazam silahşörlere Mustafâ'ya havale edilmiştir.²³

Yukarıda zikredilen olaydan bir sene sonra, 1746'da bu sefer Acurlu aşiretinden Seyyid Ali benzer bir olaydan muzdarip olarak merkezin, İstanbul yollarına düşmüş, mahalli mahkemede çözüm bulamadığı derdinin çözümünü bulmaya çalışmıştır. O da bir grup eşkıyanın saldırısına uğramıştı. Belgenin diliyle "*Ruha kazâsı sâkinlerinden Bozkoyunlu aşiretinden zümre-i eşkıyâdan İsmail nâm şaki*" ve isimleri bilinen yirmi beş kişilik bir eşkıya grubu ile evini basıp beş deve, yüz elli beş adet koyun, iki at, bir sandık kadın eşyası, dört parça enâm-ı şerif, dört kazan, bir kılıç ve bir çadır vesaire hayvan ve eşyalarını gasp ettikleri gibi kendilerine müdahale eden iki kardeşini de öldürmüşlerdir. Birçok olayda olduğu gibi, çözüm için yine kadıya yazılmıştır. Kadıya yazılan hükümde adı geçen eşkıyaların bugünkü tabirle bu ilk sabıkaları olmadığı daha önce de talan ve gasp olaylarından dolayı kadı huzuruna çıktıkları ve suçlu görüldükleri ancak bunlar huyundan vazgeçmeyip eşkıyalık yapmaya devam ettikleri de belirtilmiştir.²⁴

Bazı olaylar var ki eşkıyanın zıvanadan çıktığını gösteriyor. Aşağıda bahsedilen olay bu tipten bir olaydır. 1765 tarihinde "*Rakka valisine ve Ruha kadısına*" diye yazılan bir hükümde Gerger kasabasına bağlı Hanak köyü sâkinlerinden Esseyid Osman ile köyün ahalisi kadıya Rakka iskânlarından göçebe Türkman tâifesinden Halil oğlu Ahmed ve kardeşi Abdurrahman ve arkadaşları Cihanbeğlü aşiretinden Cevher oğlu Murtaza ve Şatır Uşağı adlı eşkıya başlarına birçok eşkıyâ toplayıp, 17 Mart 1764 tarihinde ve hicri bin yüz yetmiş yedi senesi Ramazan-ı Şerif'in on dördüncü gecesinde Esseyid Osman'ın evini basıp yirmi kese akçeden fazla emval ve eşyasını aldıkları gibi kardeşi Esseyid Yusuf'u da öldürmüşlerdir. Eşkıya bununla da yetinmemiş kadınlara da saldırmış ve taciz etmişlerdir. Ahalinin ifadesine göre eğer bunların yaptıkları yanına kâr kalıp, cezalandırılmazlarsa iş bu olayla sınırlı kalmayacak, daha birçok ev basılacak, birçok kişi katledilecek ve bu yüzden çevredeki bütün köylerde ikamet edenler, köylerini terk edip perişan bir halde başka daha güvenli yerlere kaçmak zorunda kalacaklardır. Hüküm de bunların acilen yakalanıp Rakka'ya getirilmeleri emredilmektedir.²⁵

Sâdât-ı Kiram'a devlet bazı kolaylıklar sağlamış, toplum içinde de belli bir saygınlıkları olduğu muhakkak. Ancak yine de gündelik hayatta devlet ve toplumun bunlara olumlu bakış açısının dışına çıkanlar da olmuştur. Zaman zaman aynı köyü ya da kasabayı paylaşanlar tarafından rahatsız edildikleri, belgenin diliyle bunlara "*musallat*" olanlar da çıkmıştır. Nitekim 1775 tarihinde

²³ BOA, A.DVNS.AHK.CZRK.d., Nr. 24, s. 29.

²⁴ BOA, A.DVNS.AHK.CZRK.d., Nr. 24, s. 42.

²⁵ BOA, A.DVNS.AHK.CZRK.d., Nr. 24, s. 208.

İstanbul'a şikâyete giden Seyyid Selim kimseye borcu ya da kefâleti olmadığı halde kendisine Ruha sakinlerinden Merd Hüseyin diye birisi musallat olup, keyli on altı buçuk kuruş olan arpasının keyline altı kuruş ödeme yapmış, bir şekilde zorla el koymuştur.²⁶ Bundan iki sene sonra, 1777'de İstanbul'a giden Seyyid Osman da benzer sıkıntılardan muzdaripti. Muhtemelen komşuları olan bazıları hayvanlarını otlatmak konusunda kendisine sıkıntı çıkarıyor, merada hayvanlarını otlatmaya müsaade etmiyorlardı.²⁷

Bazı olayların yıllarca sürdüğü, yerel yöneticilerin üstesinden gelemediği görülüyor. Sâdât-ı Kirâm'dan Esseyyid Elhâc Hüseyin'in yaşadığı gibi. Tiryaki oğlu Ömer, Cahiz oğlu İbiş, Aydın oğlu Ahmed ve Mehmed adlı kişiler 1795 tarihinde evini basıp üç yüz kuruş kıymetinde bir atı ile bin altı yüz kuruşlukdan mütecâviz emvâl ve eşyasını gasp ettiklerinden başka olmaması gereken bir şey yapıyorlar zevcesini de alıyorlar. Esseyyid Elhâc Hüseyin, olayı mahalli yönetim ve yargı ile çözmeye çalışmış olmalı ki yıllar sonra merkeze gidiyor ve derdine orada çözüm arıyor. Bunun için Ekim 1804 tarihinde merkezden Ruha kadısına adı geçen kişinin mağdur olduğunu ve olayın "mahallinde şer'le" çözmesi için hüküm gönderiliyor.²⁸ Ancak olay çözüme kavuşturulmuyor, adı geçen kişinin mağduriyeti giderilemiyor. Bunun üzerine Esseyyid Elhâc Hüseyin İstanbul'a ikinci defa dilekçeyle müracaat ediyor. Dilekçesinde olayın çözülmesini engelleyen sebeplerini açıklıyor. Kendi evini basıp eşyaları ile birlikte eşini de götürülenlerin burada çok kalabalık olduklarından dolayı mahalli yöneticilerin merkezden gelen emirleri uygulamada zorluk çektiklerini ve hatta hiç uygulayamadıklarını belirtiyor. İstanbul bunun üzerine hem Rakka valisine hem de Ruha kadısına daha sert üsluplu bir emir gönderiyor. Adı geçen kişilerin bir an önce muhakeme edilmesi ve gerekenin yapılmasını istiyordu.²⁹ Ancak buna rağmen Esseyyid Elhâc Hüseyin'in mağduriyetinin giderilmediği anlaşılmaktadır. Merkezden Rakka valisine ve Ruha kadısına yeniden hüküm yazılmıştır. Bu defa daha önce iki defa gönderdiği emirleri de hatırlatarak mağduriyetinin acilen giderilmesi emredilmiştir.³⁰ Ancak bundan iki yıl sonra, 1808 tarihinde Rakka valisine ve Ruha kadısına bir önceki hüküm aynen gönderildiği görülüyor ki bu olayın hâlâ çözülmediğini göstermektedir.³¹ Ancak bu tarihte olay çözülmüş olmalı ki bundan sonra kaynaklarımızda bu olayla ilgili hüküm yer almıyor.

Sâdât-ı Kirâm'ın devletle olan ilişkileri sadece muafiyetler sebebiyle değildi. Bölgede Osmanlı toprak sistemi içinde görev alanlar olduğu gibi, başka görevler alanlar da vardı. Bunlardan Osmanlı askerlik teşkilatında tımar adı verilen öşür ve vergilerini aldıkları araziye karşılık, barış zamanlarında sahip oldukları bölgeyi yöneten, savaş zamanında yetiştirdiği askerleriyle birlikte

²⁶ BOA, A.DVNS.AHK.CZRK., Nr. 24, s. 241.

²⁷ BOA, A.DVNS.AHK.CZRK.d., Nr. 24, s. 264.

²⁸ BOA, A.DVNS.AHK.CZRK.d., Nr. 25, s. 91.

²⁹ BOA, A.DVNS.AHK.CZRK.d., Nr. 25, s. 96.

³⁰ BOA, A.DVNS.AHK.CZRK.d., Nr. 25, s. 99.

³¹ BOA, A.DVNS.AHK.CZRK.d., Nr. 25, s. 111.

sefere katılan sipahi ya da “*sahib-i arz*”³² olanlar da vardı. Bunu da yine İstanbul’a yapılan bir şikâyet vasıtasıyla öğreniyoruz. Millizâde Ahmed 1742 senesinde İstanbul’a gelerek Siverek sancağında Çıbıktan nahiyesine bağlı Cerağ ve Kavayi köylerinin erbâb-ı timârdan berât-ı şerifle mutasarrıfı Seyyid Yusuf adlı sipahinin uhdesinde iken 1741 senesinde boşalınca tumarın kendisine geçtiğini ancak “*Ruha sâkinlerinden olub müteğallibe ve cebâyireden*” Bektaş Ağa o yıl ki öşr mahsülünü vermek istemediğini bildirmektedir.³³

Osmanlı toprak sisteminde yıllık geliri 20.000-100.000 akçe arasında olan ve esas olarak askeri bir görev karşılığı tahsis edilen dirliğe zeamet, bu dirlikleri tasarruf eden kişiye de zaim denilmektedir.³⁴ Bölgede bu görevi ifa eden Sâdât-ı Kirâm’dan kişilerin de olduğu görülmektedir. 1786 tarihli bir kayıttta “*Zü’emâdan Seyyid İbrahim*” diye bahsetmektedir.³⁵

17. yüzyıl ikinci yarısından sonra Osmanlı devletinin girdiği savaşlar sonucunda ciddi bütçe açıkları ortaya çıkmıştı. Bu açıkları kapatmak için, Malikâne sistemi düşünülmüş ve 1695’de uygulamaya konulmuştur. Bu sistemde isteyenlere mukataalar, kayd-ı hayat yani ömür boyu şartı ile veriliyordu.³⁶ 1768 Esseyid Abdullah Paşazâde Mir Mustafa Ruha kazâsına tabi Şarkiberazi ve bağlı köylerinde “*ber-vech-i malikâne berât-ı şerifle mutasarrıf olduğu*” kayıtlarda geçmektedir. Burada Mir Mustafa’nın mutasarrıf olduğu köylerde vergi mükelleflerinin bir kısmının kayıtlı oldukları yerlerini terk edip başka yerlere göç ettikleri bilgisi de verilmektedir.³⁷

Çarşı ve pazara getirilen un, yağ, bal, tahıl ürünleri, kahve, tütün, ipek, pamuk, kumaş ve çeşitli dokumalar üreticiden satın alınarak kapanlara getirilir, burada kadı naibinin gözetiminde esnaf temsilcilerinin de hazır bulunmasıyla mallar tartılıp vergilendirilerek ve fiyatları belirlenerek esnafa verilir. Kapanlar önceleri devlet emin, naip ve kethüda gibi memurlar vasıtasıyla işletirken, daha sonraları iltizama vermeye başlamıştır.³⁸ 1748 tarihinde Seyyid Mustafa’nın Urfa’da kapan işlettiğini hakkında yapılan bir şikayetten öğreniyoruz. Süleyman adında birisi merkeze arzuhal gönderip Ruha kazasında Seyyid Mustafa’nın işlettiği Kantarcılık ve Kapancılık işletmesini yedi yüz elli kuruş karşılığında kendisine devredecekken başkasına devretmiş ve aldığı meblağı da geri ödemediği belirtilmiştir.³⁹

Sancakbeyinden sonra sancağın en yetkili askeri amiri olan alaybeyiler idi. Ruha Sancağı’nda alaybeyi görevini üstlenen kişiler arasında Sâdât-ı

³² M. Tayyip Gökbilgin, “Sipahi”, *Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 10, İstanbul 1980, s. 689.

³³ BOA, A.DVNS.AHK.CZRK.d., Nr. 24, s. 6.

³⁴ Erhan Afyoncu, “Zeâmet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 44, İstanbul 2013, s. 162.

³⁵ BOA, A.DVNS.AHK.CZRK.d., Nr. 25, s. 49, 56.

³⁶ Mehmet Genç, “Malikâne”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 27, Ankara 2003, s. 517.

³⁷ BOA, A.DVNS.AHK.CZRK.d., Nr. 24, s. 232.

³⁸ Salih Aynural, “Kapan”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 24, İstanbul 2001, s. 338.

³⁹ BOA, A.DVNS.AHK.CZRK.d., Nr. 24, s. 56.

Kirâm'dan olanlar da bulunuyordu. Nitekim 1765 tarihli bir hükümde alacak-verecek davası ile ilgili bir olayda “*Rakka kazâsı sâkinlerinden sabıka Alaybeyi Seyyid Sefer nâm kimesne*” diye bir ifade geçmektedir.⁴⁰

Osmanlı ordusunda haberleşmeyi sağlayan turnacılar vardı. 1754 tarihli bir hükümde “*Dergâh-ı mu'allam yeniçerileri ocağundan Turnacıbaşı Seyyid Osman*”ın bazı kişilere “*karz*” kablinden bir miktar para verdiğini ancak defalarca talep etmesine rağmen bu kişilerin ödemekten kaçındıkları ifadesi yer almaktadır.⁴¹

Sâdât-ı Kirâm ile ilgili merkeze intikal eden olaylar arasında bugünkü tabirle alacak-verecek davaları da bir hayli fazla olduğu görülüyor. Bunlar kendi aralarında olduğu gibi, gündelik hayatta ticari alışverişleri, komşuları ya da herhangi bir şekilde beşeri münasebetleri olan birileriyle olabiliyor. Aşağıda bu davalarla ilgili ilgi çekici örnekler verilecektir.

1751 tarihinde İstanbul'a giden Seyyid Mehmed hem Rakka'da sakin eski alaybeyi Seyyid Sefer'den hem de Ruha'nın Germuş köyünde ikamet eden zımni Nacar oğlu Maş adlı kişilerden alacaklı olduğunu, kendilerinden talep ettiğinde vermek istemediklerini bildiriyordu.⁴² Alacaklı olan seyyid, verecekli olanlardan biri seyyid diğeri ise gayrimüslimdir. Bir başka davada da bu sefer alacaklı gayrimüslim verecekli seyyiddir.⁴³ Olaylar problem gibi görünse de Sâdât-ı Kirâm'ın gayrimüslimlerle de diyaloglarının olduğunu gösteriyor.

1818 tarihinde İstanbul'a giden Seyyid Hafız Mehmed, Kalaycı oğlu Hacı Mehmed ve Kôr İbrahim oğlu Mahmud'dan alacaklı ve bunun mahkemece de sabit olduğunu söylüyordu. Verecekli bazı nüfuzlu kişilere dayanmak suretiyle borçlarını ödemek istemiyorlardı. Kadiya yazılan hükümde iki tarafın daha önce mahkemede yüzleştiklerini, borçlarının sabit olduğunu ve borç miktarının alınmakla birlikte mahkeme masraflarının da vereceklilerden tahsil edilmesini istemiştir.⁴⁴

Bu konuda daha birçok dava olduğu görülmektedir. Ancak içeriklerinin benzer olmalarından dolayı sadece bunları kaydetmekle yetiniyoruz.

Son olarak kaynaklara çok az yansıyan ailevi konularda meydana gelen bazı olaylarla ilgili bir-iki örnek vermek istiyorum. Sâdât-ı Kirâm'dan bazı kişilerin toplum içinde ailevi konularda da zaman zaman bazı problemler yaşadığı görülmektedir. Örneğin; ulema ve Sâdât-ı Kirâm'dan Esseyyid Ahmed 1751 tarihinde böyle bir olay için İstanbul'daydı. Belgenin diliyle “*Ruha sâkinlerinden müteğallibe ve cebâyireden Mahmud nâm kimesne*” Esseyyid Ahmed'e baskı yaparak kızını kendisinin ve kızının rızası dışında kendi tanıdığı biriyle evlendirmeye çalışmıştır. Karşı koyan aileyi de alıkoymuştur. Bununla yetinmeyerek sahip oldukları emlaklarını başkalarına satmış, paralarını gasp etmiş ve sonunda kızın rızası olmadığı halde kendi istediği kişi ile evlendirmiştir.⁴⁵

⁴⁰ BOA, A.DVNS.AHK.CZRK.d., Nr. 24, s. 87.

⁴¹ BOA, A.DVNS.AHK.CZRK.d., Nr. 24, s. 106.

⁴² BOA, A.DVNS.AHK.CZRK.d., Nr. 24, s. 87.

⁴³ BOA, A.DVNS.AHK.CZRK.d., Nr. 25, s. 62.

⁴⁴ BOA, A.DVNS.AHK.CZRK.d., Nr. 25, s. 133.

⁴⁵ BOA, A.DVNS.AHK.CZRK.d., Nr. 24, s. 87.

Yine ailevi bir durumdan dolayı haksızlığa maruz kalan Sâdât-ı Kirâm'dan Seyyid Mustafa'nın olayı da şöyle cereyan etmiştir. Bedir oğlu Ahmed Ağa kızını adı geçen seyyid ile evlendirmek için kendisinden “ağırılık” adıyla bin beş yüz kuruş, nişan adıyla yirmi yıldız altın almıştır. Evlendikten sonra da iki adet kısrak ve beş yüz zer-i mahbub⁴⁶ vesâir altı bin altı yüz yetmiş beş kuruş tutarında emvâlini alarak Seyyid Mustafa'yı da “iç güveylîğe” almıştır. Ancak bu evlilik iki ay kadar sürmüş ve kadın vefat etmiştir. Kızı vefat edince Ahmet, kardeşi ve yeğenlerinin de desteğiyle Seyyid Mustafa'nın mal ve paralarına el koyup, kendisini de evden koymuştur. Kadıya yazılan hükümde kendisinin ve eşinden miras kalan mal ve paralarının eski kayın babasından alınıp kendisine verilmesi hususu belirtilmiştir.⁴⁷

3. Sonuç

Sonuç olarak; Sâdât-ı Kirâm, toplumun hemen hemen bütün katmanlarında yer aldıkları için, toplumda meydana gelen olumlu ya da olumsuz olaylardan onlar da nasibini almışlardır. İncelediğimiz kaynakta en çok da vergi konusunda muzdarip oldukları görülmektedir. Bu da Osmanlı Devleti'nin o dönemde içinde bulunduğu durumdan kaynaklandığı görülmektedir. Halka ağır gelen vergilerin hafifletmek için köy ve kasabalarda beraber yaşadıkları Sâdât-ı Kirâm'ı da ortak etmelerinden kaynaklandığı gibi, ehl-i örfün, yerel yöneticilerin de merkeze gönderecekleri vergi miktarını tutturmak için yine zaman zaman kanunsuz da olsa onlardan vergi talebinde bulunduğu da görülmektedir. Ancak incelediğimiz örneklerde bütün bu vergi konusundaki olayların tamamı merkezde Sâdât-ı Kirâm'ın lehine çözüme kavuştuğu görülmektedir. Osmanlı Devleti'nin, idarecilere karşı daima halkı koruduğu gibi, Sâdât-ı Kirâm'a da sağladığı muafiyetlere daima sahip çıktığı görülmektedir. Sâdât-ı Kirâm'dan merkeze giden vergi konusundaki şikâyetlerden sonra, eşkıyalık olayları gelmektedir. Sâdât-ı Kirâm toplumunda saygı gördükleri bilinmektedir. Ancak eşkıyalık olaylarına karışan insan gruplarının bunlardan ne kadar haberdar olduklarını bilemiyoruz. Bunlara karşı yapılan bu tür talan ve yağma hareketlerine teşebbüs edenlerin ya bunların kimliklerinden habersiz ya da bildikleri halde onu kavrayabilecek bilgi ve marifetten yoksun olduklarını düşündürmektedir. Yine incelediğimiz dönemde Sâdât-ı Kirâm bölgede resmi görev sayılabilecek bazı görevler de üstlendiğini müşahade ettik. Onların toplum içinde kendi içine kapanık bir grup olmadıklarını, toplumun diğer katmanları ile içli dışlı yaşadıklarını, yapılan şikâyet örnekleri göstermektedir. Bunların sadece Müslümanlarla değil, diğer dinlere mensup insanlarla da ilişki içinde oldukları, alışveriş yaptıkları, komşuluk yaptıkları tespit ettiğimiz durumlar arasında yer almaktadır. Son olarak bu olaylardan Urfa'da Sâdât-ı

⁴⁶ Zer-i Mahbub, Osmanlı döneminde kullanılan altın paralardan birinin adıdır. 1787'de 3.5 kuruş rayiç konulmuştu. II. Mustafa tarafından ilk defa bastırılan tuğralı altın paraya Mısır'da verilen isimdir. Bu isim yayılarak İstanbul'da dahil olmak üzere bütün Osmanlı topraklarında kullanılmıştır. Çok rağbet gördüğünden zer-i mahbûb (sevilen altın) adıyla anılmıştır. İbrahim Artuk, “Zer-i mahbûb”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 44, İstanbul 2013, s. 281.

⁴⁷ BOA, A.DVNS.AHK.CZRK.d., Nr. 24, s. 193.

Kirâm'ın toplum içinde itibar görmediği sonucu çıkmayacağını, olaylardan uzun bir dönemde seçildiğini de belirtmem gerekir. Aksine toplumda gör-
dükleri itibar günümüze kadar gelmiştir.

Kaynaklar

AFYONCU, Erhan: "Zeâmet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 44, İstanbul 2013.

ARTUK, İbrahim: "Zer-i mahbûb", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 44, İstanbul 2013.

AYNURAL, Salih: "Kapan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 24, İstanbul 2001.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Bab-ı Asaflı Divân-ı Hümâyûn Sicilleri Cezayir ve Rakka Ahkâm Defteri (BOA, A.DVNS.AHK.CZRK)*, Nr. 24-25.

EMECEN, Feridun: "Osmanlı Divanının Ana Defter Serileri: Ahkâm-ı Mirî, Ahkâm-ı Kuyûd-ı Mühimme ve Ahkâm-ı Şikâyet", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 5, İstanbul 2005.

GENÇ, Mehmet: "Malikâne", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 27, Ankara 2003.

GÖKBİLGİN, M. Tayyip: "Sipahi", *Millî Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 10, İstanbul 1980.

İŞİK, Ayhan: "Nakibüleşraflık Müessesinin Tarihi Serüveni", *Din ve Hayat Dergisi*, Sayı: 23, İstanbul 2014.

İPŞİRLİ, Mehmet: "Klasik Dönem Osmanlı Devlet Teşkilatı", *Osmanlı Devleti Tarihi*, Cilt: 1, İstanbul 1999.

KILIÇ, Rüya: *Osmanlı Devletinde Seyyid ve Şerifler (XIV. - XVI Yüzyıllar)*, Hacettepe Üniversitesi Tarih Anabilim, Doktora Tezi, Ankara 2000.

KÜÇÜKAŞCI, Mustafa Sabri: "Tarihi Süreçte Seyyid ve Şerif Kavramlarının Kullanımı", *Osmanlı Araştırmaları*, Sayı: 33, İstanbul 2009.

_____ : "Seyyid", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 37, İstanbul 2009.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat: "Mühimme Defteri", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2006.

_____ : *Osmanlı Belgelerinin Dili*, Ankara 2018.

ÖZLÜ, Zeynel: "Osmanlı Devleti'nin Hz. Ali Ahfadı (Şerifler) İle İlgili Uygulamalarına Dair Bir Değerlendirme", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, Sayı: 61, Ankara 2012.

PAKALIN, Mehmet Zeki: *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Cilt: 1-2, İstanbul 1993.

SARICIK, Murat: *Osmanlı İmparatorluğu'nda Nakibü'l-Eşraflık Müessesesi*, Ankara 2003.

SERTOĞLU, Mithat: *Osmanlı Tarih Lûgati*, İstanbul 1986.

ŞİMŞİR, Nahide: "Ahkâm Defterleri'nin Tarihi Kıymeti ve 107 No'lu Anadolu Ahkâm Defteri'ndeki İzmir İle İlgili Hükümler", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Sayı: 9, İzmir 1994.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakki: *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı*, Ankara 1988.

